

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОПТИМАЛЬНА ТА ЕФЕКТИВНА ФОРМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена змішаному навчанню як оптимальній формі сучасної освіти, основою модернізації та водночас перспективним вектором розвитку якої є застосування інформаційно-комунікативних технологій.

У статті розглядаються можливості застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення іноземних мов з метою підвищення якості освіти шляхом раціонального планування навантаження, підбору відповідного навчального матеріалу та відповідного контролю набутих знань; досліджується досвід впровадження електронного навчання, його переваги та недоліки; аналізуються особливості використання електронних засобів навчання під час аудиторного заняття та як засобу індивідуальної самостійної роботи; визначаються особливості та необхідні умови застосування змішаного навчання; уточнюється визначення термінів «електронне навчання», «змішане навчання» та «дистанційне навчання», а також визначаються термінологічні варіанти для дефініції поняття змішане навчання; окреслюється коло проблем при розробці моделей змішаного навчання; розкриваються основні характеристики змішаного навчання (гнучкість, мобільність, доступність).

Автори розглядають погляди сучасних фахівців щодо застосування інформаційних технологій у навчанні іноземних мов, а також наводять власні приклади впровадження змішаного навчання у навчальному процесі; розкривають практичний аспект використання інформаційного інтернет-ресурсу «Німецька хвиля» у рамках викладання німецької мови як другої іноземної у Національному авіаційному університеті; наголошують на ролі викладача як індивідуального консультанта у процесі набуття знань шляхом застосування елементів змішаного навчання. Крім того, автори окреслюють подальші напрямки розвитку та впровадження змішаного та електронного навчання, зауважують на необхідності розробки навчально-методичних комплексів та оновлення навчальних програм з елементами змішаного навчання.

***Ключові слова:** інформаційно-комунікаційні технології; електронне навчання; дистанційне навчання; інформаційний ресурс; навчання та викладання іноземних мов; мультимедійні засоби; змішане навчання; інтернет-ресурси.*

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах модернізації освіти і появи нових державних освітніх стандартів величезна увага відводиться сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ) як ефективному інструменту викладача. ІКТ дозволяють підвищити якість освіти за рахунок правильного планування навчального навантаження, управління навчальними матеріалами і контролю якості знань.

Під час організації навчання іноземних мов постає ряд проблем, пов'язаних як з кількістю часу, що відводиться на практичні заняття, рівнем підготовки студентів, так і з обмеженістю технічної забезпеченості учбового процесу. Усі зазначені недоліки та переваги вказують на те, що удосконалення системи викладання і навчання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій залишається одним з найперспективніших напрямів модернізації освіти. У цьому і полягає актуальність викладеного нижче дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою педагогічних технологій та науково-практичних рекомендацій проектування змішаного навчання, визначенням методів формування критичного мислення у змішаному навчанні присвячені праці С. М. Березенської, В. М. Кухаренка, Н. Г. Сиротенко. Виявлення проблем при впровадженні електронного навчання у вищому закладі освіти є центральною темою досліджень І. В. Ковалинської, А. М. Коломієць, Я. Б. Сікори, А. О. Томліної. Психологічні та методичні переваги використання електронних технологій для підвищення ефективності навчально-педагогічного процесу є сферою наукових інтересів А. А. Берестової, Т. М. Каменевої, О. В. Шестопалюк.

Мета статті. Метою статті є аналіз існуючого досвіду впровадження електронного навчання, уточнення визначення термінів «електронне навчання», «змішане навчання» та «дистанційне навчання», дослідження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що застосовуються при викладанні та навчанні іноземних мов, визначення основних елементів електронного навчання для підвищення мотивації вивчення іноземних мов, наведення практичних прикладів застосування компонентів електронного навчання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін «електронне навчання» з'явився в Україні порівняно недавно. Науковці, зокрема, С. Семеріков виділяє три етапи розвитку електронного навчання: 1)

20-50-ті роки ХХ століття, 2) 50-80-ті роки ХХ ст., 3) 80-ті роки ХХ ст. – сьогодні (Семеріков, 2009, с. 103-104).

Під терміном «електронне навчання» ми розуміємо інтегроване застосування певних інновацій у сфері сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, таких як комп'ютерні технології навчання, інтерактивні мультимедіа, навчання на основі веб-технологій, онлайн навчання тощо.

Термін «електронне навчання» витісняє широко відомий термін «дистанційне навчання». Таким чином, зникають межі між навчанням на відстані і безпосередньо усередині закладів освіти. Цю інтеграцію дистанційної і традиційної організації навчального процесу на основі інформаційно-комунікаційних технологій відображає термін «електронне навчання».

Умовою застосування електронного навчання у навчальному процесі є належне матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення, яке охоплює електронні освітні ресурси: електронні копії друкованих видань, електронні інтерактивні підручники, мультимедійні-презентації матеріалу, системи комп'ютерного тестування, оглядові лекції на аудіо і відеоносіях, інтелектуальні навчальні системи, навчальні пакети прикладних програм тощо (Єрошкін, 2014; Зеніна, 2013, с. 77).

Електронне навчання і використання віртуальних освітніх технологій під час навчання іноземних мов має низку переваг як для студентів, так і для викладачів. Цілком логічним є той факт, що визначені переваги є універсальними для будь-якої дисципліни, оскільки електронне навчання вже охопило всі ланки освіти, а також весь спектр навчальних дисциплін. Це, у свою чергу, є відображенням суспільного розвитку, частиною якого є освіта як процес набуття знань і розвитку особистості. Отже, такими перевагами є: вільний доступ до освітніх ресурсів у будь-якому місці та у зручний час, що забезпечує гнучкість навчального графіку; можливість багаторазового виконання завдання; отримання результату та коментаря про зроблені помилки безпосередньо після перевірки викладачем завдання; формування банку електронних контрольних матеріалів; об'єктивне оцінювання (Желнова; Каменева, 2014, с.100).

Проте, важливою залишається роль викладача, завданнями якого є індивідуальна консультація, аналіз помилок, визначення рівня знань, підбір сучасного матеріалу навчання. При всіх перевагах такого навчання особливо наголошуємо на організації та забезпеченні сприятливої психологічної взаємодії викладача та студента у рамках формального навчального процесу.

З власного досвіду викладання іноземних мов зазначимо, що застосування окремих елементів електронного навчання під час аудиторної або самостійної роботи позитивно впливає на мотивацію вивчення мови. Цьому сприяють на наш погляд: сучасність та аутентичність матеріалу; відповідність рівню знань; наявність комбінованих вправ, які передбачають поєднання граматичних вправ та лінгвокраїнознавчої складової навчання.

У рамках дисципліни «Іноземна мова» найважливішими електронними ресурсами є: електронні підручники, що можуть виступати засобами самостійного навчання, поточного контролю, іспиту; електронні довідково-інформаційні системи, до яких належать електронні словники, тезауруси, глосарії, електронні енциклопедії, що використовуються як довідкова підтримка в навчанні іноземній мові. Їх використання веде до швидшого формування професійної іншомовної компетенції на відміну від паперової друкарської продукції, яка вимагає безліч рутинних дій, не пов'язаних з мовною діяльністю (Поляков, 2009, с. 20-21).

Сьогодні досить широко використовується змішане навчання, яке поєднує в собі найефективніші аспекти та переваги викладання в аудиторії та інтерактивного або дистанційного навчання і є системою, що складається з рівних частин, які функціонують у постійному взаємозв'язку один з одним, утворюючи певне ціле.

Вдалим прикладом змішаного навчання, а також презентації інформації з точки зору методики, інформативності, актуальності, обсягу є інформаційний ресурс «Німецька Хвиля». Так, використовуючи матеріали рубрики „Top Thema“ (<http://www.dw.com/de/deutsch-lernen/top-thema/s-8031>), студенти не лише удосконалюють навички читання, аудіювання та перекладу, але й тренують основні граматичні теми, представлені у вигляді онлайн-вправ до кожного тексту. Таким чином, відбувається інтеграція граматики та країнознавства. Вправи до тексту пропонуємо для самостійного опрацювання, оскільки у такий спосіб краще засвоюється лексика, а отримання миттєвого результату надає можливість самоконтролю, адекватної самооцінки та зменшує вірогідність необ'єктивності з боку викладача.

Важливою є також можливість встановлення певного логічного ряду: тема заняття – DW Top-Thema – DW Video-Thema. Це можуть бути тексти, підібрані за рівнем складності, що реалізує принцип індивідуального підходу.

Приклад: під час вивчення теми «Подорож до Німеччини», передбаченої навчальною програмою дисципліни «Практичний курс другої іноземної мови та переклад», студентам пропонуються тексти рівня B1/B2: „Im Schatten des Kцdner Doms“, „Berliner Mauer: ein ungewцhnliches Jubilцdum“ з рубрики Top-Thema, а також матеріали, представлені у рубриці Video-Thema рівня B2/C1: „Berlins Potsdamer Platz frцher und

heute“, „Winterliches Mьnchen“, „Eisenach – eine Stadt mit vielen Gesichtern“ та інші. Окрім представлених на сайті онлайн-завдань, можливим варіантом після текстових вправ є створення індивідуальної або групової презентації до теми, що реалізує на практиці інший важливий підхід у процесі оволодіння іноземною мовою – набуття навичок самостійного пошуку та обробки матеріалу і, відповідно до сформульованого завдання, навичок колективної роботи.

Аналіз фахової літератури показує, що існує декілька термінологічних варіантів для позначення поняття змішане навчання: *blended learning*, його називають також гібридним (*hybridlearning*), комбінованим (*mixed-modelearning*) або інтегрованим (*web-enhanced learning*). Незважаючи на різні терміни, суть змішаного навчання зводиться до раціонального синергетичного поєднанням традиційних і електронних форм навчання з можливістю самостійного вибору учнем часу, місця, темпу навчання, що дозволяє використати їх найсильніші сторони і мінімізувати слабкі (Akkoynlu, 2006; Moebs, Weibelzahl, 2006; Purnima, 2002).

Сьогодні змішане навчання називають освітою третього покоління. Освіта першого покоління здійснювалася з використанням на аудиторному занятті радіо- і телепередач у режимі прямої трансляції. Ця форма мала і переваги, і недоліки. По-перше, передачі транслиувалися в певний час, з яким часто не співпадав час заняття. По-друге, не всі групи могли переглянути або прослухати передачу, оскільки об'єднувати всі групи в одну, до розмірів цілого потоку, було неефективно через погіршення сприйняття учбового матеріалу. Освіта другого покоління реалізувалася з використанням простих інформаційних технологій: навчання із застосуванням комп'ютера і початкове навчання на основі інтернет-технологій. Освіта третього покоління - це традиційне аудиторне навчання з використанням різноманітних інформаційних технологій для самостійної роботи студентів (Нікітіна, 2012).

Змішане навчання – це необхідність, «*must be*». Завдяки змішаному навчанню освітній процес стає: а) *гнучким*, оскільки забезпечується незалежність учбового курсу від часу, тривалості заняття; б) *модульним*, що дозволяє планувати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до освітніх потреб; в) *доступним*, тому що досягається незалежність від географічного положення студента; г) *мобільним* завдяки налагодженому зв'язку між студентом і педагогом.

Комбінація традиційного та дистанційного навчання дозволяє викладачеві використовувати сильні сторони кожного навчального середовища для досягнення навчальної мети. Комбінований вид навчання сприяє оптимізації ресурсів і часу, навчання стає відкритішим, студенти мають можливість вчитися керувати своїм навчанням і відчують різні типи мотивації і, як правило, готові до успішного завершення курсу. До переваг цього типу навчання можна віднести те, що процес навчання стає різноманітним і цікавим, а студент стає активним учасником цього процесу. Завдання ж викладача тепер все більше полягає в стимулюванні зацікавленості і підвищенні мотивації студентів до освоєння іноземної мови.

Одна з головних проблем при розробці моделей змішаного навчання – жорсткість навчальних форм, домінування вузької предметної спеціалізації в розробці навчальних планів, переважання принципів планування діяльності зверху вниз, а також формати і зміст звітності. Ще одна проблема – недостатня ІТ-грамотність, якість онлайн-режиму і безлімітні тарифи. Перешкодою для впровадження цього підходу стає низький рівень володіння технологіями, тому для деяких викладачів потрібний технологічний лікнеп, а також навчання роботі з LMS- платформою (Purnima, 2012).

Засобами досягнення навчальних цілей за методикою змішаного навчання є два типи навчальних платформ:

- зовнішні платформи, змістове наповнення яких індивідуально розробляє навчальна інституція, з урахуванням мети навчання та аналізу потреб студентів (наприклад, Moodle, WebCourseTools);
- внутрішні платформи, що відображають зміст уже розроблених навчальних курсів (наприклад, Mackmillan English Campus, CALL) (Akkoynlu, Soylu, 2006; Purnima, 2002).

Змішане навчання більш активне з боку студента, дає більше цікавих можливостей для навчання. У чому полягають завдання викладача, що використовує модель змішаного навчання в групі? По-перше, необхідно правильно організувати навчальний матеріал при створенні курсу. Це означає, що викладач повинен чітко знати, який матеріал буде вивчатися аудиторно, а який можна винести на вивчення в дистанційній формі. Потрібно враховувати, який матеріал викладачеві необхідно пояснити і пропрацювати на занятті в аудиторії, який матеріал і виконання яких завдань вимагає у різних студентів різного часу для формування навички і, відповідно, може бути перенесений на дистанційне навчання, і який матеріал буде доцільно винести на самостійну роботу. По-друге, потрібна чітка організація навчального процесу, яка передбачає: розподіл видів діяльності на занятті в аудиторії і дистанційно; рішення дидактичних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей студентів; вибір методів навчання на очних і дистанційних заняттях; здійснення контролю і самоконтролю студентів. Важливим чинником є формування стійкої мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, яка повинна підтримуватися на всьому протязі процесу

навчання. Викладач повинен стимулювати самоконтроль і заохочувати різні способи продуктивної співпраці.

Проте варто визначити основні перешкоди при організації змішаних навчальних курсів: неефективне управління часом, відсутність самодисципліни, технічні проблеми, проблеми співробітництва, труднощі при використанні платформи електронного навчання, низька якість навчального матеріалу (Желанова).

Упровадження змішаної форми навчання потребує чималих зусиль, спрямованих на необхідність внесення змін у нормативну базу, інвестиції в розробку необхідного навчального контенту і перепідготовка кадрів. Але без сумніву, в тій складній ситуації, в якій сьогодні знаходиться освіта необхідно розробити глобальний план модернізації всієї освітньої сфери. На наш погляд, розвиток змішаної форми навчання може стати одним з ключових напрямків даного плану модернізації.

Результати дослідження. Електронне навчання в Україні є ефективною та актуальною формою навчання, яка має стрімкий темп розвитку, проте в багатьох аспектах є недостатньо дослідженою. Для повноцінного розвитку та ефективності електронного навчання необхідним є виконання таких передумов: оновлена нормативно-правова база; навчальні заклади електронного навчання; зацікавлений контингент студентів; кваліфіковані викладачі; відповідні навчальні програми і курси; відповідна матеріально-технічна база; інформаційна культура всіх учасників навчального процесу; періодичне оновлення матеріалу тощо.

Варто зазначити, що електронне навчання має свої недоліки і потребує інтеграції зусиль фахівців у багатьох сферах, пов'язаних з педагогікою та комп'ютерними технологіями. Таким недоліками є: складність швидкого внесення змін; високі інвестиції при побудові середовища електронного навчання; залежність від технічної інфраструктури; відсутність достатньої кількості фахівців у сфері технологій електронного навчання (Малінко, 2010; Лозовицький).

Висновки. Найефективнішим способом навчання з власного досвіду вважаємо змішане навчання, оскільки воно дозволяє досягнути кращих результатів, суттєвого збільшення мотивації до вивчення мови та самостійності, є досить об'єктивним при оцінюванні, гнучке щодо вибору завдань та форм контролю.

Крім того, змішане навчання, на наш погляд, є оптимальною та ефективною формою набуття фахових знань для тих, хто навчається в магістратурі, оскільки, як правило, на цьому етапі переважна більшість поєднує навчання та роботу. Цей факт потребує оптимізації зусиль, знань, часу, а також розробку індивідуального підходу до підбору матеріалу та форм контролю. Ефективно реалізувати поєднання цих факторів дозволяє саме змішане навчання.

Перспективи подальших досліджень. Дані про стан електронного навчання в Україні та в усьому світі свідчать про його динамічний і прогресивний розвиток та впровадження на всіх рівнях освіти, перш за все – вищої, тому що електронне навчання є інноваційною технологією, спрямованою на професіоналізацію та підвищення мобільності тих, хто навчається, і на сучасному етапі воно може розглядатися як технологічна основа модернізації вищої освіти (Akkoynlu, Soylu, 2006).

Змішане навчання як форма електронного навчання потребує розробки навчально-методичних комплексів та програм для ефективного оволодіння іноземними мовами. Оскільки інформаційний простір представлений багатьма інформаційними ресурсами, які потребують аналізу та ретельного відбору інформації для застосування на занятті, та не всі з них є достатньо авторитетними та ефективними, то перспективи досліджень ми пов'язуємо, у першу чергу, з розробкою навчальних програм дисциплін «Практичний курс другої іноземної мови та переклад», «Лінгвокраїнознавство мов другої іноземної мови», «Переклад з другої іноземної мови галузевої літератури», які викладаються у Національному авіаційному університеті на основі методу змішаного навчання. Наступним кроком вважаємо створення дидактичного забезпечення навчання в електронному вигляді, що створює базу для самостійного відпрацювання матеріалу.

Список посилань

1. *Ерошкин С. Ю.* Перспективы социально-экономического и инновационно-технологического развития государства. / С. Ю. Ерошин // Ценности и интересы современного общества: мат-лы междунар. науч.-практ. конф.: Московский гос. ун-т экономики, статистики и информатики. М., 2014. – С. 145-149.
2. *Желнова Е. В.* 8 этапов смешанного обучения (обзор статьи «Missed Steps» Дарлин Пейнтер // Training & Development). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57>.
3. *Зенина Л. В., Каменева Н. А.* Обучение студентов деловой переписке на английском языке / Л. В. Зенина, Н. А. Каменева // Открытое образование. – 2013. – № 6. – С. 76-79.
4. *Каменева Н. А.* Использование компьютерного перевода как средства межкультурной коммуникации при обучении иностранным языкам / Н. А. Каменева // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота. – 2014. – № 4. – Ч. 1. – С. 99-102.

5. *Малінко О. Г.* Сучасні підходи до вивчення іноземної мови у ВНЗ світу. / О. Г. Малінко, З. А. Циганок // Сучасні концепції та тенденції навчання іноземної мови у глобальному світі : зб. матеріалів Міжнар. міжвуз. наук.-метод. конф., 5 жовт. 2010 р. : ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2010. – С. 90-95.
6. *Никитина М. С.* Модель смешанного обучения в системе высшего образования [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rae.ru/forum2012/10/3052>
7. *Поляков О. Г.* Об иностранном языке как учебном предмете и дисциплине в школе и вузе, языковых специальностях и науках о языке и его преподавании / О. Г. Поляков // Иностранные языки в школе. – 2009. – № 1. – С. 18-21.
8. *Лозовицький Д.* Про суть технології змішаного навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://aphd.ua/pro-sut-tekhnohohi-zmishanoho-navchannia/>
9. *Семеріков С. О.* Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика) / С. С. Олексійович. - Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 536 с.
10. *Akkoyunlu, B. & Soylu, M.Y.* A Study on Students' Views About Blended Learning Environment. Hacettepe University, Faculty of Education, Department of Computer Education and Instructional Technology, Ankara, Turkey. – 2006. – 221 p.
11. *Moebs, S. & Weibelzahl, S.* (2006). Towards a good mix in blended learning for small and medium sized enterprises – Outline of a Delphi Study. Proceedings of the Workshop on Blended Learning and SMEs held in conjunction with the 1st European Conference on Technology Enhancing Learning Crete, Greece, p. 1-6.
12. *Purnima V.* Blended Learning Models [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.learningcircuits.org/2002/aug2002/valiathan.html>.

M. Zheludenko, A.Sabitova

USE OF INFORMATIVELY-COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING OF FOREIGN LANGUAGES MIXED LEARNING AS OPTIMAL AND EFFECTIVE FORM OF MODERN EDUCATION

Summary. The article is dedicated to mixed learning as an optimized form of today education, the basis of modernization which prospective vector of development presupposes application of information and communication technologies.

The article considers the possibilities of using modern information and communication technologies in the process of learning foreign languages in order to improve education quality through rational workload planning, selection of correspondent training material and monitoring of acquired knowledge; studies the experience of introducing e-learning, its advantages and disadvantages; analyzes the peculiarities of the use of electronic teaching aids during in-class activities and as the means of individual independent work; defines the specific features and necessary conditions for applying mixed learning; specifies definitions of the terms 'e-learning', 'mixed learning', and 'distance learning', and also defines terminological options for the definition of the notion of mixed learning; determines the range of issues regarding development of mixed learning models; describes main characteristics of mixed learning (flexibility, mobility, availability).

The authors discuss positions of modern specialists concerning the use of information technology in teaching foreign languages, well as introduce their own examples of the implementation of mixed learning in the training process; explore the practical aspect of using Deutsche Welle information Internet resource while teaching German as the second foreign language at the National Aviation University; emphasize the role of a teacher as an individual consultant in the process of acquiring knowledge through implementing elements of mixed learning. Furthermore, the authors define further directions of development and implementation of mixed learning and e-learning, state the necessity of developing academic complexes and renovating curricula with elements of mixed learning.

Keywords: e-learning; distance learning; information and communication technologies; learning and teaching of foreign languages; multimedia; mixedlearning; Internetresources.